

здатних творити нове у своїй діяльності, покликана до життя і стимулює, прискорює інноваційні освітні процеси, вихід яких на новий рівень забезпечує стабільність і розвиток соціуму. Гуманістична спрямованість інноваційних процесів у системі освіти зумовлена співіснуванням і складними взаєминами в науковій педагогіці й педагогічній практиці традиційної наукової педагогіки, що орієнтована на об'єктивні закономірності виховання й має своїм головним джерелом наукові дослідження, і створюваної педагогами-новаторами педагогіки співробітництва.

Найбільш поширеною в коледжі є технологія розвивального навчання (Д. Ельконін, В. Давидов), яка сприяє формуванню активного, самостійного творчого мислення студентів і на цій основі поступового переходу в самостійне навчання. Також користуються популярністю інтерактивні технології (О. Пометун, Л. Пироженко), які залучають всіх студентів до активної взаємодії. Залежно від мети заняття, форм організації навчальної діяльності використовуються інтерактивні технології, технології кооперативного навчання, колективно-групового навчання, ситуативного моделювання, опрацювання дискусійних питань. Найчастіше використовуються при викладанні економічних дисциплін (економіка підприємств, менеджмент). Застосуванню підлягає і технологічний концепт проектних технологій (К. Баханов., В. Гузєєв., І. Єрмаков, О. Пехота), що орієнтує студентів на дієвий спосіб здобуття нових знань у контексті конкретної ситуації та їх використання на практиці. Використовується метод проектів, який у сучасних умовах трансформувалася у проектну систему організації навчання, за якою студенти набувають знань і навичок у процесі планування й виконання дослідницьких проектів. Методологічний підхід особистісно орієнтованого навчання (І. Якиманська, О. Савченко, С. Подмазін), який є головною навчально-виховною ідеєю в коледжі, створює оптимальні умови для розвитку й становлення особистості як суб'єкта діяльності і суспільних відносин, яка будує свою діяльність і стосунки відповідно до стійкої ієрархічної системи гуманістичних і буттєвих особистісних цінностей. Інформаційні технології навчання підвищують ефективність усіх вищезазначених технологій, і надають доступ студентам до нетрадиційних джерел інформації, створюючи можливості для творчої діяльності, формування професійних навиків, а також реалізації нових форм та методів навчання [5].

Література

1. Алексєєва Л. М. Інноваційні технології як ресурс експерименту / Л. М. Алексєєва // Учитель. - 2004. - № 3. - С. 28. .
2. Башук Любов. Стан готовності вчителів лицю до дослідження проблем інноваційної діяльності в умовах профільної освіти / Л. Башук // Наукові записки, серія: Педагогічні науки, Випуск 107_1.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник / І. М. Дичківська. – К.: Академ. Видавництво, 2004. – 351с.
4. Пугачова Н. Б. Джерела інновацій загальноосвітнього закладу / Н. Б. Пугачова // Завуч. - 2005. - № 3. - С.29.
5. Раченко И. П. Нот учителя. – М.: Просвещение, 1982. – 208 с.

МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ (НА ПРИКЛАДІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ГЕОГРАФІЇ)

*Л.Л. Мироненко
м. Полтава, Україна*

Нещодавно, мандруючи сторінками Інтернету, я наштовхнувся на цікаві цифри. За даними центру гуманітарних технологій в рейтингу країн світу за рівнем освіти Україна знаходиться на 85 місці з 182 країн. Добре це чи погано, в кожного своя думка. Для мене – вчителя географії з десятирічним стажем роботи, ця цифра зовсім невтішна, враховуючи, що позаду залишаються в основному країни Африки та Азії, що не виділяються своїм економічним розвитком. Незважаючи на складні соціально-економічні та політичні процеси,

освіта в Україні не може залишатися на засадах змісту і технологій, які були навіть пару років тому. Вона вимагає постійного пошуку нових методів, прийомів, засобів, тобто постійного руху вперед. На сьогодні головним завданням школи є формування гарно розвиненої, творчої, активної особистості, яка зможе навчатися протягом життя і використовувати набуті знання на практиці. Навчання повинно бути цікавим і ефективним для дітей, а спілкування радісним і корисним.

В Національній доктрині розвитку освіти наголошується, «що освіта в Україні має стати найважливішим чинником гуманізації суспільно-економічних відносин, формування нових життєвих орієнтирів...» [2, 477]. В концепції загальної середньої освіти відзначається, що «освіта ХХІ ст. – це освіта для людини. Її стрижень – розвиваюча, культуротворча доміліанта, виховання відповідальної, здатної до самоосвіти й саморозвитку особистості, яка вміє критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання і вміння для творчого розв'язання проблем, прагне змінити на краще своє життя й життя своєї країни [2, 479].

Для того щоб ці слова не залишилися пустими, потрібна тривала копітка робота з боку уряду, міністрів, дирекції навчальних закладів, але основна робота ляже саме на вчителів-предметників та самих учнів. Адже без чітко організованої та гармонійної роботи учня та вчителя важко дочекатися хороших результатів. Процес навчання – це цілеспрямована, послідовно організована взаємодія вчителя і учнів, опосередкована змістом діяльності, в ході якої розв'язуються завдання освіти, виховання і загального розвитку дітей. [1, 64].

«Серед шкільних предметів немає головних та другорядних» – ця теза часто звучить з вуст педагогів. Але це більше схоже на ілюзію, в яку так свято вірять вчителі. Кожен окремо взятий учень сам для себе визначає значущість шкільних предметів. І в якому порядку він поставить їх для себе в значній мірі залежить від вчителя. Дуже часто діти по різному відгукуються про один і той же предмет: від захвату до повної байдужості. Одні з них активні на уроці, вдома шукають додатковий матеріал, проявляють творчість, а інші – просто відсиджуються. В чому ж проблема: у вчителеві чи учневі? Однозначну відповідь дати важко, ясно одне – для кожної дитини треба підбирати різні мотиви до навчання. Адже сьогодні часто учень не має мотивованого бажання вчитися, а вчитель – умотивованого бажання вчити, а від того страждає наше спільне майбутнє.

Викладаючи соціально-економічну географію та інші галузі, я впевнився, що їй належить не малий вклад у формуванні в свідомості дитини цілісної картини світу, починаючи з маленької батьківщини і закінчуючи всією планетою, на якій ми проживаємо. Географія – єдина шкільна дисципліна, яка вивчає природу і суспільство в їх взаємодії. Економічна і соціальна географія світу – галузь науки, яка досліджує географічні основи світового господарства, глобальних проблем людства і сільськогосподарських зв'язків, а також територіальну організацію суспільства в світі і окремих країнах з урахуванням інтеграційних процесів у різних регіонах планети [3, 7]. Економічна і соціальна географія України – навчальний предмет, в якому розкриваються питання населення і трудових ресурсів держави, розвитку і розміщення господарства. Ці дисципліни вивчаються в 9 та 10 класах. Тому до основних мотивів слід додати мотив професійної спрямованості.

Навчання набуває життєвого сенсу, якщо приносить задоволення, переживання успіху, усвідомлення свого просування вперед. Все це вимагає від вчителя використовувати такі мотиви, які були б близькими для всіх учнів, незалежно від їх розумового та інтелектуального рівня. Виявляється, що «сильні» і «слабкі» учні все ж таки відрізняються один від одного, однак не за рівнем інтелекту, а за мотивацією навчальної діяльності. «Для «сильних» учнів характерною є внутрішня мотивація: вони мають потребу в опануванні предмету на високому рівні, зорієнтовані на отримання міцних знань і практичних умінь. Стосовно ж «слабких» учнів, то їх мотиви загалом зовнішні, ситуативні: уникнути осуду і покарання за низьку успішність тощо» [4, 141]. В цьому сенсі варто згадати слова англійського письменника Оскара Уайльда «Освіта – річ пречудова, але добре було б інколи пам'ятати: нічому з того, що потрібно було знати, примусово навчити не можна» [4, 141].

«Як «учора» так і «сьогодні» на уроці сидять поруч, як майбутні генії, так і майбутні злочинці. За геніями намагаються ганятися, але ж їх у дитинстві складно розгледіти – скільки людей, визнаних потім геніями, в дитинстві здавалися нездарками» [6, 36]. Теорія мотивації впливає з необхідності будувати педагогічний процес таким чином, щоб його методика орієнтувалася на якомога глибше проникнення у внутрішній світ дитини, мала на меті пробуджувати і розвивати в ній здібності й нахили. Тому основним у педагогічному мистецтві вчителя є вміння спонукати, а не примушувати. «Більшість молодих людей стає озлобленими й агресивними не через особливу природну зіпсованість або користолюбство, а через знівеченість шкільним навчанням, моральне каліцтво через постійну неуспішність, безперспективність» [6, 36].

Мотив — це усвідомлене дитиною внутрішнє спонукання до дії. Мотивація навчання географії – це система зовнішніх спонукань, що застосовуються вчителем у процесі навчання, зумовлює пізнавальну активність учнів і визначає її спрямованість на формування географічних компетенцій [5, 86].

Соціально-економічна географія крім цінної інформації повинна навчити школярів мислити глобально не лише в своїх інтересах, а й в інтересах оточуючих; виражати свою думку, не боячись критики інших; розуміти силу своєї думки і слова; дати можливість підняти і утвердити свій статус в класному колективі. Це можливо лише при великому бажанні вчитися, що є ще одним доказом важливості правильної мотивації.

Що ж потрібно робити, щоб підвищити мотиваційну сферу учнів? Насамперед учитель має формувати зміст навчального матеріалу як систему практичних і навчальних завдань та організувати активні дії дитини з їх вирішенням. Від майстерності вчителя, його педагогічного досвіду і психологічного настрою залежить те, чи зможе він використати такі методи і форми роботи з учнями, за яких у них сформується сталі позитивні мотиви для набуття знань, умінь і навичок, виникнуть інтелектуальні інтереси.

За дослідженнями сучасних психологів, серед найсуттєвіших мотивів діяльності школярів 9-10 класу можна виокремити: емоційне ставлення до діяльності, самоствердження, самореалізація, престижність, особиста користь, орієнтація на педагога, орієнтація на групу однолітків, суспільна значущість, обов'язок, новизна. А серед вузько-особистісних мотивів можна виокремити: прагнення не бути гіршим; бути на рівні з товаришами, прагнення бути кращим за інших; прагнення завоювати симпатії однолітків, представників іншої статі; прагнення постояти за себе.

Мотиви навчання у школярів, мабуть, завжди будуть змішаними. Є батьки і педагоги, яких треба порадувати, оточуючі, з якими треба мати справу, приємне відчуття майстерності, яке потрібно розвивати в собі. Водночас розвиваються інтереси дитини, і світ ніби відкривається для неї. Отже, шкільна діяльність для різних дітей має різний зміст. Для одних вона є засобом отримати похвалу батьків, сподобатися вчителю (зовнішня мотивація), для інших — це проникнення в суспільне життя, самореалізація особистості (внутрішня мотивація).

Ще одним важливим мотивом є почуття успіху, задоволення від досягнутого. Серед багатьох чинників, які впливають на мотивацію учнів до навчання, є оцінка (саме не бал, а оцінка). Тому одним із найдієвіших методів мотивації навчання учнів має бути створення на уроці ситуації успіху. При цьому вчителям потрібно добирати для учнів посильні завдання, оцінювати їхнє виконання. Під час цього слід забезпечувати належний мікроклімат, у якому учень позбувся б почуття невпевненості та страху. Схвальні оцінювальні судження вчителя викликають в учнів позитивні емоції. Часто оцінка відіграє роль вольового мотиву, проте говорити про її стимуляційне значення можна тільки тоді, коли вона викликає в учня бажання поглибити знання, виховує в нього вольові риси характеру. Дієвість оцінювання значною мірою залежить від коментування її педагогом. Бо гуманізація освіти потребує, щоб навчання було вільним від тиску на учнів, психологічного дискомфорту, породженого необ'єктивним оцінюванням. Успіх — головне джерело мотивації учня до навчання. Тільки успіх дає задоволення від навчання й приведе в подальшому до ще кращих успіхів. Один раз

досягнутий успіх забезпечить заохочення й бажання повторного успіху. Саме така самосвідомість і породжує мотивацію.

Похвала — це не що інше, як один із видів нагороди, що підвищує почуття гідності і може подіяти як позитивний імпульс для нового успіху. Дуже важливо підходити індивідуально, порівнюючи нинішній рівень учня з його попереднім рівнем і вказувати на індивідуальний розвиток дитини. Це просто диво, скільки сили знаходить у собі маленька людина, визнана іншими дорослими людьми.

Ні в якому разі не можна порівнювати рівень певного учня з рівнем інших учнів класу, бо при цьому ми принижуємо дитину, віднімаємо його впевненість у собі й цим забезпечуємо початок невдач, тому що одна невдача породжує песимізм, який розвиває недостатню віру в себе і знижує почуття гідності. З цього і народжується антимотивація — небажання старатися більше. Звичайно, критика має велику силу, її не слід зовсім відкидати, бо виважена критика теж мотивує. Але ця критика має будувати мости, а не, навпаки, все руйнувати. Ми повинні критикою не ображати дітей, а підштовхувати до нових успіхів. Крім того, ми повинні вчити учнів долати невдачі, не боятися їх.

Проте використовувати тільки мотиви пізнавального інтересу — замало. Особливо важливо, щоб учителі школи розвивали в учнів мотиви обов'язку і відповідальності в навчанні. У такому разі діти намагатимуться перемогти всі ймовірні труднощі, відчуватимуть радість від цих перемог, навіть з тих предметів, до яких не мають безпосереднього інтересу. У цьому полягає органічний зв'язок мотивів обов'язку та інтересу, про які слід пам'ятати кожному вчителю і не протиставляти їх між собою. Отже, формувати в учнів мотиви обов'язку та відповідальності необхідно на основі методів пояснення суспільного й індивідуального значення навчання, методів вправ, методів похвали за успішне й сумлінне виконання обов'язків, методів оперативного контролю за виконанням вимог тощо.

Неможливо переоцінити роль особистості вчителя у сфері педагогічного стимулювання позитивної мотивації школярів під час навчання. Педагог не тільки повідомляє учням певні знання, а й служить для них взірцем. Педагог є безпосереднім уособленням педагогічного процесу, людиною, на яку рівняються і з якою порівнюють себе учні.

Отже, саме мотивація є одним із основних шляхів підвищення якості навчального процесу. Серед різноманіття мотивів (соціальні, пізнавальні, особистість вчителя...) педагог повинен знайти «золоту середину» для кожного окремого учня. Але результат цього вартий!

Література

1. Бондар В.І. Дидактика / В.І. Бондар. – К., Либідь, 2005. – 264 с.
2. Зайченко І.В. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів / І.В. Зайченко. – К., «Освіта України», 2006. – 528 с.
3. Масляк П.О., Олійник Я.Б. Степаненко А.В. Словник довідник учня з економічної і соціальної географії світу / П.О. Масляк, Я.Б. Олійник. – Київ, Лібра, 1996. – 328 с.
4. Подоляк Л. Г., Юрченко В. І. Психологія вищої школи: Навчальний посібник для магістрантів і аспірантів / Л.Г. Подоляк. – К. : ТОВ «Філ - студія», 2006. – 320 с.
5. Топузов О.М. Загальна методика навчання географії / О.М. Топузов, В.М. Самойленко, Л.П. Вішнікіна. – К. : ДНВП «Картографія», 2012. – 512 с.
6. Яновицька О.В., Адамський М.Я. Нова дидактика і 1000 дрібниць / О.В. Яновицька. – К ТОВ «Редакції загальнопедагогічних газет», 2005. – 111 с.